

Hozzászólás a Romániai Magyar Népi Szövetség nemzetiségi statutumtervezetéhez a Székelyudvarhelyen tartott kongresszus első napján, június 27-én lefolyt intézőbizottsági ülésen.

Elmondta: Dr. Nagy Géza tanár, intézőbizottsági tag.

Tisztelt Intézőbizottság! Kedves Testvérek! Abban reménykedtem, hogy a nagyjelentőségű nemzetiségi statutumtervezet nem oly ~~szűkös~~ módon fog határozathozatal végett az intézőbizottság elé terjesztetni, mint amelyen módon megszületett. Mivel azonban e reményem hiábavalónak bizonyult, kötelességemnek tartom az intézőbizottság elé tárni a tervezet előkészítésének körülményeit, hogy kellően mérlegelhessük: megérett-e ez a tervezet arra, hogy az intézőbizottság színe elé kerüljön, sőt az intézőbizottság hozzájárulása esetén a kongresszus tárgysorozatában szerepeljen.

A RMNSZ országos végrehajtó bizottsága május utolsó napjaira országos jogügyi értekezletet hívott össze Kolozsvárra. Tudomásunk volt arról előzőleg, hogy a MNSZ már korábban egy nemzetiségi statutumtervezetet dolgozott ki s ezt ismertetette is a kormány egyes tényezői előtt. Ily előzmények után tűzte a MNSZ központi végrehajtó bizottsága az országos jogügyi értekezlet napirendjére egy nemzetiségi statutumtervezet kidolgozását. Az értekezlet előtt azonban a meghívottak nem ismerték a korábbi és ismeretlen sorsú tervezetet, nem kapták meg annak még a vázlatát sem, amelynek alapján felkészülhettek volna az országos értekezletre. Az értekezlet összeállítása jó volt, igen nagy száma jogász vett rajta részt, köztük nem egy kitűnő jogi szakember is.

A végrehajtó bizottság - úgy látszik - azt az iskolai módszert követte ezen az értekezleten, amely abban áll, hogy a tanár minden előkészítés nélkül egy megadott tételtől dolgozatot írat az osztályával. Az eredmény ~~hisz~~ ~~hisz~~ egyformán lehet frappáns, középszerű vagy csapnivaló. Nézetem szerint a jogügyi értekezletnek nem sikerült frappáns eredményt elérnie.

Az értekezletet Demeter János dr. testvérünk vezette be pár szóval. ~~Mit~~ A statutumtervezet kidolgozásának kiindulópontjául azt a realpolitikai felfogást jelölte meg, hogy a statutumtervezetnek számolnia kell az adott politikai helyzettel. Ennélfogva a nemzetiségi statutumtervezetben nem méretezhetjük túl vágyainkat és elgondolásainkat, hanem állandóan számolnunk kell a reális helyzettel. A romániai nemzetiségi kérdést fejlődési folyamatban levőnek kell tekintenünk s nem álltathatjuk magunkat azzal, hogy végleges és szilárd megoldásokat sikerül elérnünk. Ahogy a belpolitikai helyzet továbbfejlődik, oly mértékben fogjuk újra és újra módosítani a nemzetiségi statutumot, egyre inkább megközelítve az ideális célt.

Sajnos, a jogügyi értekezlet szervezési hiba folytán zavaros menetűvé vált. A helyett, hogy minyárt az első napon rátértünk volna a három napra tervezett jogügyi értekezlet lényegére, a nemzetiségi statutumtervezet kidolgozására, előbb egy jelentést kellett meghallgatnunk a közigazgatás magyar nemzetiségi problémáiról, majd ezt egy hosszúra nyúló felszólalássorozat követte: az egyes vármegyék kiküldöttek hosszadalmasan ismertették a vármegyék nemzetiségi sérelmeit s ez lefoglalta a jogügyi értekezlet első napját. Végül különböző szakbizottságokat küldött ki az értekezlet abból a célból, hogy ezek külön-külön dolgozzák ki a tervezet egyes fejezeteit. A bizottságok munkálatainak összehangolására az értekezlet egy egyeztető bizottságot állított össze. Már-már reménykedni kezdtünk, hogy az értekezlet mégis jó mederbe terelődik, s a bizottságok egynapi megfeszített munkával elvégezték a nekik kiosztott munkát. Meg kell jegyeznem azonban, hogy a jogügyi értekezlet tagjainak jelentős része nem osztozott be egyik szakbizottságba sem, hanem a MNSZ aktivistáinak egy részét szerve-

zési értekezletekre vonták el, mások nem kapván beosztást, elhagyták Kolozsvárt.

Az értekezlet harmadik napján került sor az egyeztető bizottság által elkészített szöveg felolvasására. Ekkor derült csak ki, hogy az egyeztető bizottság nem egyeztetette a szkbizottságok munkálatait, hanem önállóan kidolgozott egy statutum-tervezetet s azt terjesztette a már nagyon megritkult értekezlet elé. E fordulat következtében a szkbizottságok munkálatai értelmüket veszítették s egyszerű határozati javaslatokká süllyedtek, amelyeket nem is terjesztettek az értekezlet színe elé.

Le kell szegednem, hogy a felolvasott tervezet nem került érdemi megvitatás alá. Nehányan hozzászóltak ugyan s egyeseket felkért dr. Demeter János, hogy javaslataikat írásban adják be, de a szöveg nem módosult, legfeljebb annyi szolgált a jelenlevők megnyugtatóására, hogy a MNSZ tovább fog dolgozni a tervezet szövegén.

Eppen ezért érthető érdeklődéssel vártam, hogy milyen formában fogja a végrehajtóbizottság az intézőbizottság elé terjeszteni a tervezetet, s most hogy végighallgattam az egyszeri felolvasást, az az álláspont alakult ki bennem, hogy tekintetbe véve az előkészítés hiányosságait s azt a módot, ahogyan a tervezet az intézőbizottság elé került, itt határozottan elhamarkodott lépésről van szó. Bár nagyon jól tudom, hogy a nemzetiségi statutumok nem évszázadokra rendezik az egyes nemzetiségek helyzetét, mégis tagadhatatlan, hogy egy nemzetiségi statutum kidolgozása és nyilvánosságra hozása sok tekintetben történelmi lépésnek tekintendő s azok, akik a statutumot előkészítik, igen nagy felelősséget kell hogy vállaljanak az érdekelt nemzetiséggel szemben. Az előkészítésnek az elhamarkodottságát csak tetézi az a körülmény, hogy most az intézőbizottság tagjai egyszeri felolvasás és hallás alapján kell hogy hozzászóljanak a tervezet tartalmához és formájához. A magam részéről képtelenségnek tartom, hogy ilyen viszonyok között érdemben hozzá lehessen szólni a tervezet-
hez.

Kellő jogi felkészültségű szakemberek hiányában hogyan tudjuk megmondani mi, az intézőbizottság tagjai, hogy magán-, köz és nemzetközi jogi szempontból milyen értéke, súlya van ennek a tervezetnek. Milyen hiányosságai vannak, amelyek miatt magyar nemzetiségünket nem kívánatos nehézségeknek és megpróbáltatásoknak tesszük ki? Melyek azok a leglényegesebb pontok, amelyeket a legnagyobb gonddal kell megvizsgáljunk és kétféleképpen módosítanunk? Az adott viszonyok között lényegbevágó, szakavatott felszólalások helyett csak szövegekből álló, elcsépeelt "hozzászólásokat" kapunk s az ügyet nem visszük előbbre.

Demeter János dr. a statutumtervezet bevezetését megelőző bevezető szavaiban válaszolt délelőtti megjegyzéseimre és irreálisnak mondta azon álláspontomat, amely szerint egy európai nagy nemzetiség kérdésének rendezése nem csupán belügy, hanem ugyanakkor Európának és közelebbről Délkelet-Európának is döntőfontosságú kérdése. Nyugodtan leszögezem, hogy a délkeleteurópai népek egyrésze önnerejéből nem képes a nemzetiségi statutumok betartására, mint ahogy az első világháború után is volt eset arra, hogy a kisebbségi jogokat nem tartották tiszteletben.

Ugy vélem, hogy én is reális alapon állok akkor, amikor abból a szempontból is mérlegelem a jelen tervezetet, hogy ne vágjunk elébe a nemzetiségi kérdés európai rendezésének és ennél fogva ne idézzünk elő zavart e nagyjelentőségű és a békét szilárd alapokra helyező munkában.

Kétségtelen, hogy a Rădescu-kormány által 1945-február 7-én kiadott 86.sz. nemzetiségi statutum nem megfelelő, nem is beszélve arról, hogy nem is került sor a végrehajtására. Már pedig az is biztató lett volna, ha a nemzetiségi kérdés megoldása érdekében legalább megkísérelték volna végrehajtani legalább abban a nem kielégítő formában is, ahogy azt létrehozták. Ezzel a végrehajtás fontosságát kívánom hangsúlyozni, ami követelményként fennáll a jó vagy rossz nemzetiségi törvényekkel szemben egyaránt. Látna a Rădescu-statutum sorsát, indokolt az a kétség,

hogy sor kerül-e egy másik, mondjuk, jobb statutum végrehajtására.

A jelenlegi társadalmi és politikai helyzetben - nézetem szerint - minden statutumnál jobb a gyakorlati munka végét megfogni, megállapítani, hogy melyek azok a legsúlyosabb nemzetiségi kérdéseink, amelyeknek tekintetében égetően sürgős javulást kell elérnünk demokratikus népi érdekeink szempontjából, s e kérdések megoldásának ki- küzdése végett a leghatározottabb és legkoményebb harcot kell azon- nal megindítanunk.

Hogyan szabad még utalni arra, hogy nézetem szerint rendkívül szubjektív mértéket állít fel magának a végrehajtó bizottság a sta- tutum elkészítésénél akkor, amikor az itteni magyar nemzetiség hely- zetét abból a szempontból kívánja rendezni, hogy pillanatnyilag mi- re nyílik lehetőség. A történelmi fejlődéstől meghatározott helyzet- tel számolni kell, azonban egy alaptörvény elkészítésénél minél objek- tivebb szempontok és elvek rögzítésére kell törekednünk.

A statutumtervezet egyszeri felolvasása és végighallgatása alatt vajmi nehéz papírra vetni az egymás után felmerülő kérdéseket és meg- jegyzéseket. Éppen ezért elnézést kérek, ha a következőkben bizonyos rendszertelenséggel és a teljesség tökéletes hiányával teszem meg észrevételeimet.

Először is meg kell állapítanom, hogy az itt felolvasott szöveg bár nem azonos az országos jogügyi értekezleten elkészült szöveggel, annál azonban nem jobb, sőt sok tekintetben pongyolább.

Hagy meglepetéssel hallom a tervezetből, hogy az országos magyar közművelődési tanácsot a RMNSZ keretében akarják létrehozni a nélkül, hogy a tervezet bárhol is a RMNSZ-t közjogi személlyé deklarálná. Eb- ből következik mingyárt a tervezetben szereplő azon jogi lehetetlen- ség, hogy minden olyan kulturális vonatkozású kormányintézkedés, a- melyhez előzetesen nem járul hozzá ez az orsz. magy. köm. bizottság, törvénytelennek nyilváníttatik.

Nem esik szó a statutumban arról sem, hogy a nemzetiségi okta- tás rendezéséről külön nemzetiségi oktatási törvény kell hogy gondos- kodjék a statutum alapelveinek figyelembe vételével.

Nem beszél a statutum az állami magyar tanügyigazgatásról s ez- zel hallgatólagosan lemond egy olyan vívmányunkról, amely a valóságban már megvan, csak a törvénybe iktatása késik.

Hog gondolandónak találom a tervezet azon pontját is, amely szerint nemzetiségi arányszámunknak megfelelően kell részesednünk az állami tanügyi költségvetésből. Sok időnek kell eltelnie, amíg megszűnik az a veszély, hogy e köve elásunkat formászerint telp sitik ugyan, de a valóságos költségvetés összegeit egyes fogásokkal elrejtik a mi a- vatatlan és jóhiszemű szereink előtt.

Jogilag és közigazgatásilag lehetetlennek találom a statutum a- zon kitételét, hogy a magyar tanügyi, közművelődési költségvetést a RMNSZ, illetőleg ennek orsz. magy. köm. bizottsága készíti el. Köztudo- másu, hogy a költségvetések elkészítése hivatali úton történik s ez teljesen a minisztorium hatáskörébe tartozik. A RMNSZ legfeljebb tá- mogathatja politikai úton a magyar intézmények költségvetési igényeit, a nemzetnevelésügyi minisztorium hatáskörét azonban nem sajátíthatja ki. Egy még szemléletesebb példa: a magyar egyetem, mint minden egye- tem törvényben biztosított autonómiát élvez. Hogyan követelheti akkor a közjogi személlyé nem nyilvánított s ennél fogva politikai szerve- zetként működő RMNSZ azt az autonóm magyar egyetemtől, hogy költség- vetését ne közvetlenül a nemzetnevelésügyi minisztoriumhoz terjessze fel, amelylyel szemben is autonómiát élvez, hanem a RMNSZ-hez nyújtsa be s majd ez fogja beilleszteni a magyar tanügyi, közművelődési költ- ségvetésbe?

A ma még csak demokratizálódási folyamatban levő társadalmi és állami berendezkedés mellett kérdőfelvetéssel meglepetésekre adhat okot a tervezetnek az a rendelkezése, amely szerint közösenként és megyénként ~~az állam~~ tanintézetek helyiségeinek és felszerelésének annyi százaléka biztosítandó a magyar tanügy részére, ahány százalékat az illető területen a magyar nemzetiség kitesz. Az ilyen általánosságban mozgó fogalmazás a legsúlyosabb veszélyeket rejt magában s nemcsak a magyarságnak, hanem magának a kormánynak is súlyos gondokat okozhat.

A tervezet azt mondja, hogy a magyar iskolákban elsősorban alkalmazandók magyar tanerők. Mi most egy éve napokon át vitattuk ezt a kérdést a nemzetnevelésügyi minisztérium illetékes tisztségével s az azóta eltelt hónapok folyamán már miniszteri rendeletekben is érvényre jutott a még akkor kifogásolt szempontunk, hogy t. i. román iskolákban román, magyar iskolákban magyar tanerők tanítsanak. Miért kell akkor most a statutumban egy nem a jelenlegi helyzetnek megfelelő helyzetet statuálni? Ez a pont is azt az aggodalmamat igazolja, hogy a kellő alaposág nélkül összeállított tervezet hiányosságai, tévedései igen súlyos gondokat foghatnak okozni a RMNSZ-nek s még inkább az elsősorban érdekelt erdélyi magyarságnak.

A tervezet a nemzetiségellenes vétségeket és bűnöket a Rădescu-statutum végrehajtási utasításában szereplő szankciókkal kívánja büntetni. Kérdem: elvi és gyakorlati szempontból amilyenre azonos-e a Rădescu-statutum és ez a tervezet, hogy minden további nélkül egy mondatból egy nevezőre hozhatók a két statutum ellen vétőkre alkalmazandó szankciók? Ha mi a Rădescu-féle statutum hatályon kívül helyezésére törekszünk az új statutum előkészítésével, nem kell-e akkor arról is gondoskodnunk, hogy a szankciók terén is minél hatékonyabb és konkrétebb javaslatokkal álljunk elő?

Rendkívül különösnek tartom a jogorvoslatnak azt a módját, amely összekeveri a közigazgatási és igazságügyi szervek hatáskörét. A vármegyei nemzetiségi bizottság határozata ellen az ítélőtábla mellett működő nemzetiségi tanácshoz, innen a nemzetiségügyi minisztérium mellett nemzetiségi tanácshoz s onnan a semmitőszék nemzetiségi tanácsához lehet a statutum szerint fellebbezni. De hiszen ebben az esetben ez a statutum valósággal felborítja az egyes közigazgatási és igazságügyi hatóságok hatáskörét s a statutum érvényesítése érdekében új törvénykezéssel kell megállapítanunk a szóban forgó hatóságok és bírói fórumok egymáshoz való viszonyát. E ponton nem látom egyáltalán érvényesülni azt a "reálpolitikai" szempontot, amely szigorúan a lehetőség határain belül mozogva rendezi nemzetiségi jogainkat és jogvédelmünket. Sőt, mintha a jogi és közigazgatási szaktudással is valami zavar volna...

Meggondolandó az is, helyes-e hogy a legfelsőbb nemzetiségi tanács 4 románból és 6 nem románból álljon. Nézetem szerint e tanácsban a magyarságot a taglétszám fele illeti meg, míg a másik fele a román-ság és egy-két más nagyobb nemzetiség képviselői kellene hogy osztozzanak.

A nemzetiségek ellen vétő nem nemzetiségi tisztviselővel szemben a tervezet a 15%-nál kisebb nemzetiséggel bíró területre való áthelyezést írja elő büntetésként. Ez is a statutum át nem gondoltságát bizonyítja: egy ilyen gyűlölködő elemet így hajlandó reábszabadítani a tervezet a legsúlyosabb helyzetben maradó szorványvidékekre, amelyeknek kiszolgáltatott lakosságát képes kitenni egy ilyen elem bár jogtalan, de kétségtelenül érthető bosszújának. Javasolom, hogy az ilyen tisztviselőt olyan vidékre helyezték át, ahol szó sincs nemzetiségi kérdésről, vagy pedig egyenesen bocsássák el a közszolgálatból.

Nem vagyok jogász, de mégis aggaszt a tervezetben sok helyütt érvényesülő felsoroló jelleg, mivel köztudomású, hogy nincsen olyan felsorolás, amelyből ne maradhatna ki vagy amelyhez nem volna hozzátehető

valami. És ha már ezt a módszert használja a statutum, akkor miért nem foglalkozik tüzetesebben az erdélyi magyarság nagy autonóm intézményeivel: a szövetségi központokkal, az EMGÉVvel, az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel, Erdélyi Közművelődési Magyar Közművelődési Egyesülettel, a Székely Nemzeti Múzeummal, a tanulmányi alapokkal, a csiki magánjavakkal, azokkal az intézményeinkkel, amelyeknek védelméért 1920 és 1940 között nem egy esetben kellett nemzetközi jogorvoslatot és védelemért folyamodnunk? És amelyeknek jogi helyzete ma is oly aggasztó!

A statutum lakonikusan megállapítja, hogy az állam nyelve a román. Ezt nem is lehet kétségbevonni, azonban ne feledjük el, hogy a tervezet egyik legfőbb igyekezete éppen az, hogy az államélet bizonyos vonatkozásaihoz az államnyelvvel egyenrangúvá tegye a bizonyos százalékat elérő nemzetiségek nyelvét is. Eppen ezért, hogy ez a látszólagos ellenmondás eltűnjék, javasolom, hogy a lakonikus mondat egészítettessék ki azzal, hogy az alább vagy fennebb megállapított arányszámban jelen levő nemzetiségek nyelve az államélet bizonyos területein és bizonyos fokozatokig egyenrangú az állam hivatalos nyelvével.

Felszólalásomban elsősorban a tanügyi pontokat vettem vizsgálat alá, tekintettel, hogy immár másfél éve legállandóbban e téren szolgálom magyar nemzetiségünket. Ugy vélem, hogy megállapításaim így is eléggé bizonyították azt a tételtemet, amelyet kiindulópontként szegyeztem le, hogy t. i. e nemzetiségi statutumtervezet elhamarkodott alkotás. Ha nem untatnám a T. Intézőbizottságot, hajlandó volnék bírálat alá venni a tervezet stílusát is, pusztán irodalmi, nyelvtani szempontból, hogy ezzel is bebizonyítsam a tervezet elismertetését. Pedig higgyék el a Testvérek, hogy a stílus is döntő fontosságú egy törvénytervezetben, hiszen a jogi bonyodalmak, a rosszindulatú félremagyarázások és igaztalan vádak seregét idézheti elő a nem szakszerű stílus.

Ime ezek az észrevételeim egyszeri hallás után és a nélkül, hogy jogi szakértő volnék. Ha egy középiskolai tanár ennyi mindent észrevehetett, akkor mennyi mindent vehetne észre egy kellőképpen képzett nemzetközi jogász, aki tisztában van a nemzetiségi jogvédelem nemzetközi irodalmával.

A RMNSZ saját presztízsen túl elemi emberi jogokat veszélyeztetett akkor, amikor egy ilyen szöveget a nyilvánosság elé hoz, és sok tekintetben a demokratikus román kormányt is zavarba hozza. Meg vagyok győződve arról, hogy akik tárgyilagosan végighallgatták ismertetésemet és megjegyzéseimet, azok belátják legjobb szándékomat, aziránt, hogy amikor azt javasolom a T. Intézőbizottságnak, hogy a nemzetiségi statutumot vegye le az Intézőbizottság és a kongresszus napirendjéről. Egyben tisztelettel javasolom, mivel a Rădescu-statutum alkalmatlanságáról és meg nem felelő voltáról magam is meg vagyok győződve, hogy a RMNSZ tegyen javaslatot a Kormánynak egy újabb és valóban végrehajtandó nemzetiségi statutum kidolgozása érdekében, felajánlva ehhez minden rendelkezésre álló és felhasználható jogász és politikai szakértőjét az erdélyi, illetőleg romániai magyarságnak.